

контексту розвитку особистості. Вона охоплює різні ідейні, моральні, соціально-психологічні, особистісно-психологічні, художні, організаційні, процесуальні та методичні аспекти і допомагає розвивати комунікативну компетенцію на різних етапах підготовки фахівця-правоохоронця. Культурологічна підготовка курсантів сприяє формуванню їхньої системи наукових знань передусім з філософії, культурології, етики, естетики, логіки, психології, лінгвістики, що розкриває сутність і психолого-педагогічні передумови формування та розвитку моральних поглядів, ставлення до людей, культурологічних знань, умінь і навичок, а також способів поведінки.

Ключові слова: культурологічна підготовка, освіта, виховання, курсант, особистість.

УДК 378.937

Князян М. О.*

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається сутність життєвої компетентності людини. Виявлено структуру цієї компетентності. Засоби її формування досліджуються з урахуванням вимог щодо активізації міжкультурної комунікації.

Життєва компетентність відображає прагнення майбутнього фахівця до саморозвитку, систему знань про засоби саморегуляції та самореалізації, здатність оцінювати можливості.

Мотиваційний компонент відображає норми, цінності, мотиви студентів; гностичний компонент – систему знань, що актуалізуються в професійному й соціальному багатокультурному контексті; процедурний компонент – здатність накопичувати і передавати інформацію для практичної реалізації проектів саморозвитку.

Основним засобом формування компонентів життєвої компетентності є блоки індивідуально-психологічних і соціально-психологічних завдань.

Ключові слова: життєва компетентність, міжкультурна комунікація, система завдань.

Євроінтеграційні процеси в Україні, активізація міжкультурної взаємодії актуалізували необхідність формування життєвої компетентності студентської молоді саме в контексті полікультурної комунікації. Вирішення цієї проблеми пов'язане з такими важливими науковими завданнями, як забезпечення мобільності майбутніх фахівців, їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку праці, виховання прагнення до саморозвитку, формування вмінь самоосвітньої діяльності.

Різні аспекти формування життєвої компетентності особистості, а також участь майбутніх фахівців у міжкультурній комунікації розглядалися в таких напрямках, як теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців (Є. Барбіна, Н. Кічук, В. Кремень, О. Савченко), методологічний базис та інструментарій реалізації компетентнісної парадигми (Н. Бібік, М. Князян, О. Овчарук, О. Пометун), методи активізації міжкультурної комунікації (О. Заболотська, Ж.-П. Кюк), шляхи та засоби формування життєвої компетентності особистості (В. Грушко, Н. Мушинська). Утім проблема формування життєвої компетентності особистості з урахуванням вимог активізації міжкультурної комунікації потребує більш детального вивчення.

Метою статті є розкрити засоби формування життєвої компетентності студентів у контексті міжкультурної комунікації; завданнями – висвітлити структуру зазначеної компетентності, виявити специфіку її формування з урахуванням активної міжкультурної комунікації та схарактеризувати відповідні завдання.

Насамперед треба підкреслити, що, як свідчить аналіз джерел [1; 2], життєва компетентність відображає здатність особистості до автономної дії, а отже, вироблення стратегії саморозвитку, вибір засобів самовиховання та самонавчання, контроль

*© Князян М. О.

ефективності самоорганізації життя.

Наголосимо, що в цьому аспекті важливим методологічним орієнтиром є наукова позиція Н. Кічук, відповідно до якої компетентність саморозвитку, яка ототожнюється з життєвою компетентністю, інтегрує переконання в значущості самовдосконалення, теоретичних знань і вмінь професійної самоактуалізації, самопізнання, рефлексії [1].

Отже, життєва компетентність відображає прагнення студентів до самовдосконалення, переконання в значущості самопізнання й саморозвитку, широку систему знань про засоби саморегуляції та самореалізації, уміння проектувати розвиток своїх здібностей відповідно до соціальних і професійних потреб, оптимально організовувати час свого життя. При цьому основними компонентами життєвої компетентності є мотиваційний, гностичний, процесуальний.

З урахуванням того, що ця компетентність усе активніше формується та виявляється саме в контексті міжкультурної комунікації, є доцільним уточнити відповідно до окресленого контексту змістове наповнення визначених нами компонентів:

- мотиваційний – зосереджує гуманістичні цінності (толерантність, повагу до традицій інших народів, їхнього світобачення та самовияву), бажання вивчати мови, поглиблювати власні знання про історико-культурний розвиток різних країн, прагнення до духовного взаємозбагачення в процесі інтеркультурної комунікативної взаємодії, а також самореалізації в перетворювальній соціально-корисній діяльності,
- гностичний – віддзеркалює систему знань про засоби самопізнання, самовиховання, самонавчання, саморегуляції, самоконтролю в поліетнічному просторі,
- процесуальний – відображає вміння аналізу наукових джерел, висунення цілей саморозвитку, розроблення траєкторії самовдосконалення з урахуванням своєрідності міжкультурної комунікації, організації самостійної роботи з підвищення результативності як професійної, так і соціально-корисної діяльності.

Активна міжкультурна комунікація визначає специфіку формування життєвої компетентності в сучасному поліетнічному просторі. Насамперед майбутні фахівці мають володіти інформацією про аксіологічні орієнтири етносів, особливості історичного розвитку країн, культурну спадщину. Окрім цього неабиякого значення набуває саморозвиток як умінь засвоювати іноземні мови (порівнювати лінгвістичні явища, систематизувати граматичні, лексичні форми, узагальнювати, синтезувати знання, використовувати їх в необхідному контексті), так і здібностей (здатність до швидкої рецепції аудіо та візуального тексту, добра пам'ять, музичний слух, творчість у продукуванні усного та писемного мовлення). Важливим є й самовиховання сили волі, особистісних якостей (цілеспрямованості, наполегливості, активності, сумлінності).

Сьогодні фахівець має вміти аналізувати власні можливості щодо оптимізації навчально-професійної діяльності з урахуванням актуальності міжкультурної комунікації, вивчати мови, аналізувати іншомовні науково-професійні видання, брати активну участь у міжнародних проектах, публікувати результати власної науково-дослідної діяльності, здобутки професійного досвіду в зарубіжних часописах тощо.

Відповідно до окреслених вище особливостей актуалізації життєвої компетентності в міжкультурному соціальному просторі нами було розроблено завдання щодо формування цієї компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема вчителів-філологів. Наведемо приклади тих завдань, які були запропоновані студентам на початковому етапі навчання (1-2 курси) у ході викладання дисципліни «Французька мова» (як основна та друга іноземна). Усі завдання було класифіковано відповідно до вимог забезпечення послідовного формування компонентів життєвої компетентності в контексті міжкультурної комунікації. У зв'язку з цим студенти мали проаналізувати твори французьких письменників щодо вияву мотиваційних утворень особистості певного персонажа (наприклад, прагнення до самовдосконалення), факторів, які впливають на його виховання та самовиховання; це були завдання індивідуально-психологічного блоку. Окрім цього студенти мали схарактеризувати ставлення

персонажів до соціального оточення (членів своєї родини, друзів, однокласників, учителів, сусідів тощо), подій у суспільному житті школи, міста, країни, своєї ролі в них тощо; зазначені завдання були згруповані в соціально-психологічний блок.

Нижче наведемо приклади завдань індивідуально-психологічного блоку, які були розроблені на матеріалі твору Р. Госінні «Малий Ніколя» в ході викладання такого аспекту, як «Домашнє читання». Нами було впроваджено на заняттях з французької мови такі завдання за оповіданням «Je quitte la maison»:

– comment l'effet comique est-il créé dans la situation ci-dessous : «j'ai cassé ma tirelire et j'ai compté mes sous. Pour l'auto et pour l'avion, il faut dire qu'il n'y en avait pas assez, alors, je suis entré dans une pâtisserie et je me suis acheté un éclair au chocolat qui était vraiment bon» [3, p. 59];

– est-ce que la répétition «revenir très riche, avec une auto et un avion» [3, p. 59-60] renforce l'ironie de ce récit?

– décrivez le chagrin de Nicolas ;

– énumérez les objets que Nicolas a choisis pour prendre avec lui dans son voyage. Est-ce que ces objets sont vraiment utiles ?

– analysez cette idée de l'écrivain: «Je n'avais pas encore pensé à l'école et je me suis dit que demain, la maîtresse, en classe, dirait: «Le pauvre Nicolas est parti tout seul, tout seul et très loin, il reviendra très riche, avec une auto et un avion», et tout le monde parlerait de moi et serait inquiet pour moi» [3, p. 60]. Quelles qualités de Nicolas l'auteur met-il en relief?

– comment à l'aide de ces détails l'auteur parvient-il à présenter le monde intérieur de Clotaire: «Ce qui est embêtant, c'est que Clotaire n'aime pas prêter des choses. Clotaire aime bien les sous» [3, p. 60];

– analysez l'aspect ironique de cette phrase: «Maman et papa vont avoir beaucoup de peine, je reviendrai plus tard, quand ils seront très vieux, comme mémé, et je serai riche, j'aurai un grand avion, une grande auto et un tapis à moi, où je pourrai renverser de l'encre et ils seront drôlement contents de me revoir» [3, p. 59]. Comment cette réflexion de Nicolas nous permet-elle comprendre les particularités psychologiques des enfants ?

– représentez-vous et décrivez l'avenir de Nicolas: son voyage, sa vie sans parents, son travail ;

– inventez la conversation possible de Nicolas avec ses parents à son retour du voyage.

У процесі вивчення оповідання «Le chouette bouquet» задля формування у студентів як мотиваційного, так і гностичного компонентів життєвої компетентності, було впроваджено такі завдання, як-от:

– parlez de la naïveté de Nicolas ;

– présentez le portrait moral de Geoffroy, Clotaire et Rufus ;

– analysez la décision de Nicolas de ne pas se battre: «Alors, là, j'ai bien décidé de ne pas me battre, parce que si je continuais à me disputer avec tous les copains que je rencontrais dans la rue, bientôt, il ne me resterait plus de fleurs pour donner à ma maman. Et puis, après tout, ça ne les regarde pas les copains, si je veux offrir des fleurs à ma maman, c'est mon droit et puis moi, je crois qu'ils sont jaloux, tout simplement, parce que ma maman va être très contente et elle va me donner un bon dessert et elle va dire que je suis très gentil et puis qu'est-ce qu'ils ont tous à me taquiner?» [3, p. 27-28]. Décrivez les particularités psychologiques de Nicolas.

До соціально-психологічного блоку віднесемо завдання, що дозволяють визначити особливості спілкування, поведінки та діяльності в мультикультурному суспільному контексті персонажів оповідання «Je quitte la maison». При цьому студенти мали проаналізувати ті особистісні якості героїв кожного твору, які активізують або гальмують їхнє самовиховання, а також схарактеризувати виховний вплив дорослих:

– décrivez dans une manière comique le voyage de Nicolas avec Alceste;

– comment les rêves de Nicolas se heurtent-ils au désir d'Alceste de manger: «Quand on reviendra, dans des tas d'années, je lui ai dit, nous serons très riches, avec des avions et des autos et nos papas et nos mamans seront tellement contents de nous voir, qu'ils ne nous

gronderont plus jamais». Mais Alceste n'avait pas envie de venir. «T'es pas un peu fou, il m'a dit, ma mère fait de la choucroute ce soir, avec du lard et des saucisses, je ne peux pas partir» [3, p. 59];

– en vous appuyant sur le texte prouvez qu'il faut être très attentif aux changements de l'humeur des enfants, à leur monde intérieur; analysez cette idée de Jean-Jacques Rousseau: «La seule leçon de morale qui convienne à l'enfance est de ne jamais faire de mal à personne» [4, p. 1]; dégagez l'idée-clé du récit «Je quitte la maison».

На базі оповідань «Le chouette bouquet» та «Louisette» до зазначеного блоку завдань було віднесено ті, що прицільно впливають на розвиток гностичного та процесуального компонентів життєвої компетентності (а саме аналізу як літературно-художніх, так і психолого-педагогічних джерел, моральних якостей, учинків інших людей, їхнього впливу на наше власне світобачення, поведінку, ставлення до соціуму). Особлива увага зверталася нами й на оволодіння в ході виконання завдань тими лексичними одиницями, які актуалізуються в мовленні студентів при описанні внутрішнього світу персонажів, аргументації доцільності їхньої поведінки, прагнення до розвитку в собі певних якостей тощо, наприклад:

– analysez la bonté, la bienveillance de la vendeuse dans le magasin;

– comment l'auteur nous montre-t-il la spontanéité de Nicolas, d'Eudes et de Joachim?

Pourquoi les garçons se battent-ils toujours?

– décrivez la générosité de la mère de Nicolas; dégagez l'idée-clé du récit de René Goscinny «Le chouette bouquet»; prouvez que l'amour maternel est à la base de l'éducation des enfants dans la famille. Rédigez un petit article sur cette idée.

– de quelle visite s'agit-il dans le récit «Louisette»?

– parlez de l'attitude de Nicolas envers Louisette. Nommez les causes de cette attitude; analysez cette idée du garçon: «Moi, je n'aime pas les filles. C'est bête, ça ne sait pas jouer à autre chose qu'à la poupée et à la marchande et ça pleure tout le temps» [3, p. 31]; commentez cette réplique de Nicolas «Et toi, tu n'es qu'une fille!» [3, p. 32];

– analysez la réflexion de Nicolas sur les choses qui peuvent le faire pleurer: «moi aussi je pleure quelquefois, mais c'est pour des choses graves, comme la fois où le vase du salon s'est cassé et papa m'a grondé et ce n'était pas juste parce que je ne l'avais pas fait exprès et puis ce vase il était très laid et je sais bien que papa n'aime pas que je joue à la balle dans la maison, mais dehors il pleuvait». Nommez «ces choses graves» [3, p. 31];

– comment comprenez-vous la phrase «Quand maman veut montrer que je suis bien élevé, elle m'habille avec le costume bleu et la chemise blanche et j'ai l'air d'un guignol» [3, p. 31];

– analysez la ruse de Louisette. Faites attention aux détails ci-dessous: «Louisette... a fait bouger ses paupières très vite» [3, p. 32]; «Louisette travaillait dur avec les paupières» [3, p. 32]; «Louisette a fait le coup des paupières et elle a dit qu'elle voulait voir les jolies fleurs» [3, p. 33]. Est-ce qu'elle était vraiment «un adorable poussin» [3, p. 32]? pourquoi Nicolas était-il indigné de cette réaction de Luisette à sa proposition d'aller voir les fleurs: «Louisette m'a dit qu'elle s'en moquait de mes fleurs et qu'elles étaient minables» [3, p. 34];

– qu'est-ce que vous pouvez dire sur la conduite de Louisette? Nommez les traits de son caractère ; prouvez que Louisette était une bonne actrice;

– parlez de la conduite de la mère de Nicolas, de sa manière de lui faire des signes: «Maman elle a dit ça avec un grand sourire, mais en même temps elle m'a fait des yeux, ceux avec lesquels il vaut mieux ne pas rigoler» [3, p. 31];

– quelle est votre opinion sur la décision de Nicolas de se marier avec Louisette: «Le soir, j'ai été privé de dessert, mais ça ne fait rien, elle est chouette, Louisette, et quand on sera grands, on se mariera. Elle a un shoot terrible!» [3, p. 34].

Як засвідчив проведений нами експеримент, наведені вище завдання сприяють також й активізації пізнавальної мотивації студентів, а саме інтересу до міжкультурної комунікації, її особливостей у різних країнах, а також до поглибленого дослідження

проблем самоактуалізації та саморозвитку особистості в підлітковому та юнацькому віці.

Отже, життєва компетентність майбутніх фахівців віддзеркалює прагнення до самовдосконалення, передбачає систему знань про засоби саморегуляції та самореалізації, вміння проектувати саморозвиток відповідно до соціальних і професійних потреб. Її компонентами є мотиваційний, гностичний, процесуальний. Провідними засобами формування окреслених компонентів є блоки індивідуально-психологічних та соціально-психологічних завдань. Перспективи вивчення зазначеної проблеми полягають у розкритті системи завдань формування життєвої компетентності на базі всього циклу професійної підготовки майбутніх учителів.

Література:

1. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Князян Маріанна Олексіївна. – Ізмаїл : 2007. – 445 с.
2. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі : монографія / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Н. В. Кічук, Я. В. Кічук, М. О. Князян, С. О. Рябушко, Є. А. Улятовська / за ред. Н. В. Кічук. – Ізмаїл : ІДГУ, 2007. – 236 с.
3. Goscinni R. Le Petit Nicolas / R. Goscinni. – Moscou : «École supérieure», 1986. – 95 p.
4. Les citations et pensées sur l'enfance. – Available at : <http://www.mon-poeme.fr/citations-enfance/>.

Князян М. А.

СРЕДСТВА ФОРМИРОВАНИЯ ЖИЗНЕННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В статье рассматривается сущность жизненной компетентности человека. Выявлена структура этой компетентности. Средства его формирования исследуются с учетом требований к активизации межкультурной коммуникации.

Жизненная компетентность отражает стремление будущего специалиста к саморазвитию, систему знаний о средствах саморегуляции и самореализации, способность оценивать возможности.

Мотивационный компонент отражает нормы, ценности, мотивы студентов; гностический компонент – систему знаний, актуализированных в профессиональном и социальном многокультурном контексте; процедурный компонент – способность накапливать и передавать информацию для практической реализации проектов саморазвития.

Основным средством формирования компонентов жизненной компетентности являются блоки индивидуально-психологических и социально-психологических заданий.

Ключевые слова: жизненная компетентность, межкультурная коммуникация, система задач.

Kniazian M. A.

THE MEANS OF FORMING THE LIFE COMPETENCE OF FUTURE SPESIALISTS IN THE CONTEXT OF THE INTERCULTURAL COMMUNICATION

The article examines the essence of the person's vital competence. The structure of this competence is revealed. The means of its formation are investigated with consideration of requirements for activation of intercultural communication.

The vital competence reflects the future specialist's desire for self development, a system of knowledge about means of self-regulation and self-realization, the ability to evaluate the possibilities.

The motivational component reflects the students' norms, values, motives; the gnostic component – the system of knowledge, actualized in the professional and social multicultural context; the procedural component – the ability to accumulate and translate information for the practical realization of the project for the self-development.

The main means of forming the components of the vital competence are the blocks of individual-psychological and socio-psychological tasks.

The future teachers had to analyze the works of French writers for revealing the motivation of a certain character, for example, his aspiration for self-development (these were the tasks of the individual-psychological bloc).

We will assign to the socio-psychological bloc the tasks that allow to identify the features of communication, behavior and activity in the multicultural and social context of the characters of different stories (for example, by Rene Goscinny). At the same time, the students had to analyze the personal qualities of these heroes, as well as to characterize the educational influence of adults.

Key words: life competence, intercultural communication, system of tasks.

УДК 378.046.4

Кузьменко В. В., Подліняєва О. О.*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Статтю присвячено узагальненому огляду теоретичних досліджень проблеми професійної компетентності педагога та розроблення й використання інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію цілей навчання і виховання в умовах інформатизації системи освіти. Акцентовано, що розвиток професійної компетентності вчителя передбачає формування цілого комплексу інших професійних компетентностей. Зроблено спробу визначити взаємозв'язок і співвідношення понять «професійна компетентність», «складові професійно-педагогічної компетентності», «професіоналізм» і «компетентність», «інформаційно-комунікаційна компетентність».

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, система післядипломної освіти, неперервна освіта.

Сучасний розвиток суспільства диктує нові підходи до оцінювання якості освіти, що орієнтована на сформованість не лише знань, але й умінь застосовувати їх на практиці, орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, на розвинуті компетенції та компетентності.

Пріоритетом діяльності сучасного суспільства є інформатизація освітньої галузі – процес забезпечення сфери освіти методологією розроблення й використання інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію цілей навчання і виховання. Цей процес ініціює створення нових форм організації навчального процесу, що дозволить забезпечити доступність отримання й обміну знаннями та створити глобальну систему відкритої освіти.

Учитель – ключова фігура, яка визначає стан освіти. Від рівня професіоналізму вчителя безпосередньо залежать результати соціально-економічних перетворень у суспільстві. Як показує міжнародна освітня практика, однією з основних умов задоволення потреб ринку праці в компетентних кадрах, які мають забезпечити його конкурентоспроможність, є побудова освітнього процесу на основі компетентнісного підходу.

Швидке оновлення інформації у свою чергу ставить перед освітою завдання підготовки фахівців, які здатні:

- а) адаптуватися до мінливих умов сучасності, самостійно набувати необхідних для успішної роботи знань, умінь і застосовувати їх на практиці;
- б) самостійно, критично мислити, передбачати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях, та знаходити раціональні шляхи їх розв'язання, застосовуючи новітні технології; працювати в колективах, які об'єднують спеціалістів різних предметних галузей;
- в) грамотно працювати з інформацією, ефективно використовувати інформаційні

*© Кузьменко В. В., Подліняєва О. О.